

ДУХОВНА ОСВІТА

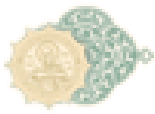
Протоієрей Микола Макар

**Форми взаємодії духовної та
світської освіти в сучасних
умовах: перешкоди
та перспективи**

Світська освіта в сучасній Україні, як спадкоємиця атеїстичної доктрини радянської освіти, звісно йде шляхом не християнської школи. Тому можна сказати, що в своїх основах, в головних напрямках духовна та світська освіти спрямовані в протилежні сторони. Їхні основні цілі не перетинаються, вони полярно різні, об'єднує їх лише один народ, одна країна, одна земля і один спадок, до якого вони знову ж таки по-різному ставляться.

До тисячолітнього християнського спадку світська освіта ставиться критично та не вважає його своїм і, більше того, бачить в ньому тільки свого суперника і всіма силами протистоїть йому, не кажучи про те, що намагається з нього зробити нехристиянський спадок і цим радше сприяє відродженню язичництва. В той час як радянський спадок світська освіта, звісно, вважає своїм, відмежовуючись лише від тоталітаризму. Духовна ж освіта, навпаки, свій православний християнський спадок всіма силами береже, втішається ним, досліджує та вивчає його, щоб бути справжньою його спадкоємицею, щоб продовжити славні духовні надбання своїх предків, прагне та намагається відроджувати, розвивати їх, розквітати в них, творячи ще більш славне і тверде православне християнське майбутнє своєму народу.

Звісно, що атеїстичне радянське минуле — це для духовної освіти урок, досвід, випробування. Вороже налаштована до християнства атеїстична доктрина була і залишається полем серйозної боротьби, її панування є часом вияву терпеливої надії та твердого і глибокого покладання на Божу допомогу та Його Промисл. Це час гартування та ствердження у Христовій вірі, в Його Євангелії, час зростання та поглиблення сповідництва та мучеництва віруючого народу. Інакше кажучи, духовна та світська освіти, ідучи різними напрямками, мають такі ж полярно протилежні цілі, тобто шукають різні скарби та цінності.

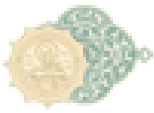
Поглиблення протилежностей духовної та світської освіти

Однак, проблема не лише в тому, що духовна та світська освіти протилежні одна одній, — вони продовжують і тепер йти у протилежних напрямках. Звісно, що духовна освіта, базуючись на Христовому Євангелії, на вченні Православної Церкви, ніколи не зможе змінити свого напрямку, бо на цей напрямок її скеровує Божественне Одкровення, яке є її сутністю. Тому духовна освіта всі труднощі, всі перепони, перешкоди, а то й гоніння, і переслідування — терпить, спокійно переживає, переносить, і за ніяких, навіть найнесприятливіших та руйнівних обставин та положень не зраджує собі, не відмовляється від своєї сутності — виховання духовних, віруючих людей, які йдуть до Бога, прагнуть вічних благ. Духовна освіта завжди буде нести народу надію в Христі Господі, піднімати до Неба, вести людей у Царство Боже, яке, до речі, буде не тільки в майбутньому віці, — воно здійснюється уже тепер, в серцях віруючих в Бога людей, як Сам Спаситель нас навчає: *Царство Боже всередині вас* (Лк. 17:21).

Це означає, що духовна освіта, скеровуючи людину до небесних скарбів, ніколи не відкладає здобуття і набуття благ цього світу. Більше того, вона вимагає, щоб кожна людина, розвиваючи свої таланти, Богом дані їй дарування, здобувала в міру своїх можливостей ті чи інші блага у своєму житті, як Господь нас вчить про це у притчі про таланти (див.: Мф. 25:14–30). До речі, розвиток Богом даних людині талантів є умовою здобуття і небесних скарбів. Вони дуже тісно між собою пов'язані. Бо не може людина, нехтуючи Богом даний їй талант, здобути небесні блага. Така людина чинить як *лукавий та лінивий раб* із притчі, який закопав свій талант у землю, щоб не трудитися, не здобувати належне відносно дарованого йому таланту (Мф. 25:30).

Така людина не може догодити Богу, бо перекреслює в своєму житті волю Господню: трудитися, бути активною, творити, уподібнюючись своєму Творцю, розвиваючи творіння. До речі, в цьому полягає вся мета та сенс життя людини. А якщо людина лінується трудитися, розвивати свій талант, вона протистоїть самому творінню, його руйнує, розбиває. Ось чому такий суворий вирок Ісус Христос виніс у притчі про таланти лукавому та лінивому рабу: *А раба непотрібного вкиньте до зовнішньої темряви, буде плач там і скрегіт зубів!* (Мф. 25:30).

Тому духовна освіта, керуючись цим Євангельським вченням, виховує творчу людину, яка докладає всіх зусиль для розвитку своїх талантів, для праці. Духовно освічена та вихована людина до всього підходить творчо, з бажанням здійснити те, що вона може і повинна зробити в своєму житті, надихаючись любов'ю Божою, просячи Господа та надіючись

на Нього. Вона воістину уподібнюється своєму Творцю, перебуваючи з Ним у одній творчій дії, живлячись Божою благодаттю творчого акту. Звісно, що це є ідеал духовного життя віруючої людини. Однак, наскільки б цей ідеал християнин не здійснював, він все одно перебуває на цьому шляху, який завжди веде до удосконалення, до постійного зростання.

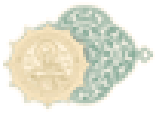
Світська освіта теж шукає шляхів формування творчого напрямку розвитку життя людини. Однак, не маючи есхатологічного значення творчості, не бачачи вічної перспективи свого зростання, людина зі світською освітою швидко втрачає ініціативу в своєму труді. Тимчасовість та швидкоплинність її життя стоїть постійною перешкодою на шляху її розвитку. Звісно, що людина навіть у тимчасовій своїй перспективі знаходить шляхи інтенсифікації своїх творчих сил, бо знаходиться у вічних вимірах любові до рідних та близьких, Батьківщини, краю, суспільства, спілкування та єднання людей, допомоги одне одному та жертви. Але, якщо людина не підтримує свої творчі зусилля перспективою вічного життя, то навіть ці вічні виміри милосердя та спільності виснажуються і перетворюються в буденність, бо не підживляються вірою у вічність творчих прагнень людини, яка перебуває разом зі своїм Творцем, Всемогутнім Богом.

Більш того, матеріалістичність спрямування сучасної світської освіти заковує людину у її egoїстичні рамки, що ще більше знищує в ній вічний вимір творчості. Матеріалізм постійно нагадує людині про тимчасовість життя і тим самим ще більше розпалює в ній жагу до самого життя. Така людина прагне якнайшвидше і якнайбільше здобути земних благ та насититися ними, а це, звісно, швидко сприяє розвитку в ній консумізму (споживачкості). А, як відомо, споживаччий спосіб життя є діаметрально протилежним творчості людини, бо розвиває в ній тільки бажання задоволення своїх пристрастей та пожелань, які в корені перекреслюють в ній розвиток творчих сил.

Як бачимо, духовна та світська освіти стоять на позиціях, різних до протилежності, та, розвиваючись окремо, незалежно одна від одної, часто перебувають в опозиції, — замість того, щоб разом трудитися над вихованням одного народу, одного суспільства. Однак, навіть в такому стані різних позицій та напрямків розвитку духовна і світська освіти повинні шукати, принаймні, форми взаємодії, які зближатимуть їх, щоб принести бажані плоди у вихованні сучасної людини.

Перспективи взаємодії духовної та світської освіти

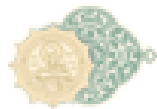
Перша та найзначніша перспектива взаємодії духовної і світської освіти — це спільна історія, яка хоч і наповнена різними проблемами, протистояннями, трагедіями та катастрофами, залишається історією одного народу. Треба лише підходити до неї не упереджено, бачити у ній один спадок, хай навіть сповнений багатьох неприємностей, негативних дій

та наслідків. Тому, якщо духовна і світська освіти будуть бачити в усьому розвитку українського народу свій спільний спадок, це спонукає, принаймні, почати спільно вивчати та досліджувати його і робити висновки. Це було б найсуттєвішим спонуканням для взаємодії. Бо, коли духовні і світські фахівці спільно вивчатимуть та досліджуватимуть позитивний і негативний досвід свого народу та суспільства, то бачитимуть, як переплітаються між собою духовні та світські начала, дії та традиції людей українського суспільства. А це, в свою чергу, підштовхне духовну і світську школи ще більш ґрунтовно знайомитися з життям, баченням, прагненням кожної із них. Тому що шире і неупереджене ознайомлення представників двох напрямків з реальністю життя одне одного буде, принаймні, налаштовувати їх на повагу одне одного, повагу справжньої взаємодії у багатьох сферах життя.

Якщо основою стає ґрунтовне знання кожного із напрямків, можуть творитися різні форми їх взаємодії. Це, передусім, спільне бачення різних історичних подій церковного та світського минулого, яке принесе людям сучасного суспільства, з одного боку, багатство пізнання, а з другого — можливість для кожної людини вільно обирати свій шлях, продовжуючи славні сторінки минулого українського народу. Так само можуть спільно проводитися і різні сучасні заходи, якими живуть люди в суспільстві, державі та Церкві. Тому, шукаючи ці різні форми взаємодії духовної та світської освіти, ми можемо прийти до спільного виховання сьогоденної людини, долаючи протистояння попередніх часів і сьогодення.

Різні форми взаємодії духовної та світської освіти допомагатимуть бачити позитивні та негативні явища обох напрямків та виховувати людину і зовнішньо, і внутрішньо змістовною та багатою. Це буде справжнє багатство, бо духовна освіта виховуватиме у людині ті якості, про які їй говорить совість, і переборювати той негатив, ті гріхи та проступки, які їй внутрішньо руйнують, проти яких повстає совість, як голос Божий, та кличе на викорінення їх. Звісно, що така людина буде наближатися до віри в Бога, Який є джерелом любові, жертви та всякої чесноти. Така людина воістину вірно буде дивитися на духовний спадок свого народу, буде робити правильні висновки, буде ясно бачити не тільки позитивні, але й негативні речі в духовній спадщині, така людина буде духовно міцніти, збагачуватися любов'ю, повагою та уважністю до інших, буде багатіти терпінням, лагідністю та покірністю. Це буде внутрішньо стійка людина, безмежно дружелябна і віддана вірності та єдності у стосунках з людьми, вона завжди буде готовою допомогти іншому, поділитися з іншим, віддати себе іншій людині та їй принести в жертву найдорожче їй. Це справді буде духовна людина, яка буде жити Законом Божим и прагнути не тільки тимчасових, матеріальних скарбів, але, передусім, вічних, духовних скарбів.

А світська освіта буде збагачувати таку людину красою зовнішньої поведінки та інтелектуальністю, світська освіта внесе колорит у вчинки такої людини, зробить її прекрасною у всіх проявах її зовнішнього життя. Світська освіта дозволить їй уміло користуватися досягненнями сучасної науки, освіти та мистецтва, а також володіти багатющим спадком минулих поколінь.

Тому у теперішніх умовах пошук взаємодії духовної та світської освіти є найактуальнішим та найбажанішим, його чекає людина сучасного українського суспільства. Ми маємо багатство з обох боків — духовне і світське, і лише від нас залежить, шукатимемо ми взаємодії та поєднання їх, чи залишимо між ними і надалі прірву, яку подолати кличуть нас жахливі проблеми та біди в житті багатьох сьогоднішніх наших співвітчизників. Церква завжди прагне поєднати духовний і світський скарб, здобутий народом, для того, щоб виховувати людину на ньому внутрішньо та зовнішньо багатою, стійкою та міцною, що є найбільшим багатством всякого народу, а особливо — з православним спадком.